

فهرست مطالب

مقدمه.....	۹
فصل اول: مفاهیم، محدوده موضوعی و توابع معاونت در جرم.....	۱۳
۱- تعزیر، مفهوم محدوده و جایگاه.....	۱۴
۱-۱- مفهوم تعزیر.....	۱۴
۱-۱-۱- تعزیر در لغت.....	۱۴
۱-۱-۲- تعزیر در کلام فقهاء در کتاب و سنت.....	۱۶
۱-۱-۳- تعزیر در حقوق کیفری.....	۱۹
۲- تفاوت تعزیر و سایر مجازاتها.....	۲۱
۱-۲-۱- تفاوت تعزیر با حد.....	۲۲
۲-۲-۱- تفاوت تعزیر با قصاص.....	۲۷
۳-۱- اقسام تعزیر.....	۲۹
۱-۳-۱- تعزیرات شرعی.....	۲۹
۲-۳-۱- تعزیرات حکومتی.....	۳۰
۴-۱- میزان تعزیر.....	۳۱
۱-۴-۱- میزان تازیانه.....	۳۱
۲-۴-۱- میزان سایر مجازاتهای تعزیری.....	۳۵
۲- معاونت در جرم - مفهوم - محدوده حقوقی و تحولات تقنینی در حقوق کیفری ایران.....	۳۷
۱-۲- مفهوم معاونت.....	۳۷
۱-۲-۱- معاونت در لغت.....	۳۸
۲-۲-۱- معاونت در جرم در حقوق کیفری.....	۳۹
۳-۲-۱- معاونت در جرم در لسان فقها.....	۴۱

۴۲	۲-۲- محدوده حقوقی
۴۳	۱-۲-۱- تفکیک معاونت ومباشرت
۴۴	۲-۲-۱- تفکیک معاونت وشرکت
۴۶	۳-۲- تحولات تقنینی معاونت درحقوق کیفری ایران
۴۷	۲-۳-۱- معاونت درقانون مجازات عمومی ۱۳۰۴
۴۸	۲-۳-۲- معاونت در قانون مجازات عمومی ۱۳۵۲
۴۹	۲-۳-۳- معاونت در راجع به مجازات اسلامی ۱۳۶۱
۵۱	۲-۳-۴- معاونت درقانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰
۵۲	۲-۳-۵- معاونت در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲
۵۵	فصل دوم: ارکان معاونت و مبانی مجازات معاونت در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲....
۵۶	۱- ارکان معاونت در جرم درقانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲
۵۶	۱-۱- عنصرمادی
۵۶	۱-۱-۱- نوع رفتارمجرمانه جهت تحقق جرم
۵۷	۱-۱-۱-۱- ترغیب
۵۸	۲-۱-۱-۱- تهدید
۵۹	۳-۱-۱-۱- تطمیع
۶۰	۴-۱-۱-۱- تحریک
۶۱	۵-۱-۱-۱- دسیسه یا فریب
۶۲	۶-۱-۱-۱- سوء استفاده از قدرت
۶۳	۷-۱-۱-۱- تهیه و ساختن وسیله ارتکاب جرم
۶۴	۸-۱-۱-۱- ارائه طریق ارتکاب جرم
۶۵	۹-۱-۱-۱- تسهیل ارتکاب جرم
۶۶	۲-۱-۱- تحقق رفتار مجرمانه ولزوم آن
۶۷	۳-۱-۱- ضرورت تقدم یا اقتران زمانی عمل معاون ومباشر
۶۷	۴-۱-۱- معاونت در شروع به جرم
۶۸	۵-۱-۱- معاونت ناشی از ترک فعل
۶۹	۶-۱-۱- معاونت در فعل ناشی از ترک فعل
۷۰	۷-۱-۱- معاونت در جرایم غیر عمدی
۷۱	۱-۷-۱- نظریه پذیرش معاونت در جرایم غیر عمدی
۷۳	۲-۷-۱- نظریه عدم پذیرش در جرایم غیر عمدی

۷۴.....	۸-۱-۱- معاونت در معاونت.....
۷۵.....	۲-۱- عنصر معنوی.....
۷۶.....	۱-۲-۱- علم واگاهی معاون.....
۷۸.....	۲-۲-۱- قصدواراده مجرمانه.....
۷۹.....	۳-۲-۱- انطباق قصدمجرمانه معاون ومباشر.....
۸۰.....	۱-۳-۲-۱- زمان لازم برای وحدت قصد مذکور.....
	۲-۳-۲-۱- تکلیف قانونی معاون زمانیکه مباشر اعمالی را خارج از وحدت قصد مرتکب می شود.....
۸۰.....	۳-۱- عنصر قانونی.....
۸۲.....	۲- مبانی مجازات معاون در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲.....
۸۴.....	۱-۲- معاونت به عنوان جرم مستقل.....
۸۴.....	۲-۲- معاونت به عنوان جرم عاریه ای.....
۸۵.....	۱-۲-۲- استعاره مطلق مجرمیت.....
۸۶.....	۲-۲-۲- استعاره نسبی مجرمیت.....
۸۷.....	۳-۲- مبانی مجرمیت ومجازات معاون در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲.....
۸۸.....	فصل سوم: مجازات معاونت در جرایم تعزیری در فقه امامیه و قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲.. ۹۱
۹۲.....	۱- مجازات معاون در جرایم تعزیری در فقه امامیه.....
۹۲.....	۱-۱- قلمرو و دامنه مجازات تعزیری.....
۹۳.....	۲-۱- مصادیق تعزیر در فقه امامیه و روایات.....
۹۵.....	۲- مجازات معاون در جرایم تعزیری در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲.....
۹۵.....	۱-۲- مجازات معاون در شرع.....
۹۷.....	۲-۲- مجازات قانونی.....
۹۹.....	۳-۲- جزای نقدی.....
۱۰۰.....	۴-۲- تحلیل تبصره دو ماده ۱۲۷ قانون مجازات اسلامی و تبصره ماده ۶۱۲ قانون تعزیرات.....
۱۰۰.....	۱-۴-۲- موارد اعمال ماده ۶۱۲ و ۶۱۴ قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵.....
۱۰۲.....	۲-۴-۲- مجازات معاون در تبصره ماده ۶۱۲ قانون تعزیرات و تبصره دو ماده ۱۲۷ ق.م.ا.....
۱۰۵.....	۳- فروع مجازات معاون در جرایم تعزیری.....
۱۰۵.....	۱-۳- مجازات معاون به عنوان جرم مستقل در جرایم تعزیری.....
۱۰۶.....	۱-۱-۳- جرایم بر ضد امنیت داخلی و خارجی.....
۱۰۸.....	۲-۱-۳- فراری دادن اشخاص توقیف شده یا زندانی.....

۱۰۹	۳-۱-۳- جرایم علیه اخلاق و عفت عمومی
۱۰۹	۳-۱-۴- جرایم علیه اشخاص
۱۱۰	۳-۱-۵- جرایم علیه اموال و مالکیت
۱۱۱	۳-۲- تأثیر کیفیات مخففه مجازات و عوامل موجهه جرم بر معاون
۱۱۳	۳-۳- تأثیر کیفیات مشدده بر مجازات معاون
۱۱۷	فهرست منابع

avabook.com

مقدمه

مجازات معاون در جرایم تعزیری در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ یکی از تحولات مثبت قانون مجازات اسلامی است. چرا که در قانون سابق، مجازات معاون در جرایم تعزیری به صورتی پراکنده و مبهم در مواد مربوطه تعیین شده بود اما قانون مجازات اسلامی جدید در بند «ت» ماده ۱۲۷ مجازات معاون در جرایم تعزیری را مشخص کرده است که بر این اساس در جرایم موجب تعزیر مجازات معاون یک تا دو درجه پایین تر از مجازات جرم ارتكابی خواهد بود.

در قانون مجازات اسلامی مصادیق معاونت، تهدید، تحریک، ترغیب، ارائه طریق، ساختن و تهیه وسایل ارتكاب جرم و... می باشد. برای تحقق معاونت باید بین عمل مباشر و معاون جرم اقتران زمانی وجود داشته باشد و معاون همان قصدی را داشته باشد که مباشر جرم دارد. بنابراین، معاونت در جرم نیز دارای سه رکن مادی، معنوی و قانونی است. قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ نظریه مجرمیت استعاره نسبی را درباره معاونت در جرم پذیرفته است که مطابق آن معاون مجرمیت خود را از جرم ارتكابی عاریه می گیرد و تابع آن است. بدین ترتیب اگر به هر دلیل، وصف مجرمانه از فعل ارتكابی برداشته شود مسؤولیت معاون نیز برطرف می شود. مجازات های تعزیری نیز در قانون مجازات اسلامی در ماده ۱۹ این قانون به ترتیب از اقل به اکثر درجه بندی شده است. مطابق تبصره یک ماده ۱۲۷ ق.م.ا مجازات معاون در جرایم تعزیری از نوع مجازات قانونی مباشر می باشد. در فقه امامیه نیز برای معاون در جرایم تعزیری، طبق قاعده «التعزیر لکل حرام» تعزیر در نظر گرفته شده است. برخی مصادیق معاونت به دلیل اهمیتی که دارند از سوی مقنن، به طور خاص و مستقل جرم انگاری شده اند و مجازات مستقلی دارند. بنابراین اگر در قانون و شرع برای معاون در جرایم تعزیری مجازاتی تعیین نشده باشد، ماده ۱۲۷ و بند «ت» این ماده درباره وی اعمال می شود.

یکی از مسائل بحث برانگیز در قانون مجازات اسلامی، مسئله مجازات معاون جرم است. در ماده ۴۳ قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰ پیش بینی شده بود که اشخاص مذکور در بندهای سه گانه ذیل ماده، با

توجه به شرایط و امکانات خاطی و دفعات و مراتب جرم و تأدیب، از وعظ و تهدید و درجات تعزیر، «تعزیر» می‌شوند. با در نظر گرفتن پیشینه این ماده در قانون راجع به مجازات اسلامی (۱۳۶۱) درمی‌یابیم که معاونت در جرم، پیش از این، تنها در جرایم قابل تعزیر قابل تصور بود و به همین جهت قانونگذار نیز برای معاونان چنین جرایمی «تعزیر» در نظر گرفته بود. با تصویب ماده ۴۳ قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰، قانونگذار بدون توجه به تعارض و تنافی تعزیر معاون با اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌ها، دامنه بزه‌های قابل تعزیر را به کلیه جرایم تسری داد، ولی میزان مجازات معاون جرم، تغییری حاصل نکرد.

از طرفی، مجازات معاون در جرایم تعزیری نیز یکی از مواردی است که در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ به طور روشن تری بیان شده است. بدین گونه که در بند «ت» ماده ۱۲۷ قانون مذکور آمده است: «در جرایم مستوجب تعزیر یک تا دو درجه پایین تر از مجازات جرم ارتکاب» بنابراین در قانون جدید مجازات معاون هم نسخ مجازات مباشر خواهد بود. با این وجود در مواردی که مجازات مباشر مصادره اموال، انفصال دائم و انتشار حکم محکومیت است، مجازات قابل اعمال بر معاون جزای نقدی است.

بنا به مراتب معروضه، تعزیر در لغت به معنای تعظیم، تأدیب، ضرب، منع و نصرت آمده است. در لغت نامه دهخدا چنین آمده است: «ریشه اصلی تعزیر همان منع و رد است و نصرت نیز به این معنا است که شما دشمن را از کسی رد می‌کنی و مانع اذیت او توسط دشمن می‌شوی و به تأدیب هم تعزیر اطلاق می‌شود، چون جانی را از تکرار گناه باز می‌دارد.» و در اصطلاح، «نظام کیفرهای نامعین» تعزیر نامیده می‌شود، به عبارت دیگر عقوبتی است که مقدار آن در شرع معین نشده است، لذا رکن اصلی این کیفرها «عدم مقدر بودن» آنهاست. بر این امر ادعای اجماع شده است. تعزیر ملاک دیگری هم دارد که آن «دون الحد» یعنی کمتر از حد بودن آن است. بعضی بر این باورند که تعزیر تنها به وسیله زدن انجام می‌شود، ملاک آنها روایات و کلمات فقها بوده که در آن تعبیر «دون الحد» به کار رفته است. در برابر، اکثر فقها معتقدند، تعزیر اختصاص به زدن ندارد و عنوان زدن در روایات و کلمات فقها به دلیل سهل الوصول بودن آن یا به دلیل تأثیر بیشتر آن بوده است. بنابراین تعزیر بر حسب مراتب گناه و مرتکب آن می‌تواند دارای مراتب باشد.

و نیز در بیان پیشرفت مواد مربوط به مجازات معاون لازم است بیان شود؛ هرچند در تبصره ۲ ماده ۴۳ پیش‌بینی شده است که چنانچه برای معاونت جرمی مجازات خاصی در قانون یا شرع وجود داشته باشد، همان مجازات اجرا خواهد شد، ولی مصداق‌های انگشت شمار آن در قانون و به کار بردن واژه «شرع» در مفهومی کلی و مبهم در این تبصره، نه تنها گرهی از این مشکل نگشود، بلکه بر پیچیدگی آن نیز افزود. با این اوصاف، در سال ۱۳۷۵ و این بار در چارچوب ماده ۷۲۶ قانون مجازات اسلامی تعزیرات، قانونگذار درصدد رفع این دشواری برآمد. ولی این ماده نیز پاسخگوی کامل ایراد موجود نیست، زیرا تنها، مصداقی از تبصره ۲ ماده ۴۳ به شمار می‌رود. اگرچه با تصویب ماده ۷۲۶ این شبهه به وجود می‌آید که ماده ۴۳ قانون مجازات اسلامی نسخ شده است، ولی واضح است که ماده ۷۲۶ در مقام تعیین یک حکم خاص نمی‌تواند ناسخ ماده ۴۳ باشد که قواعد عمومی معاونت در جرم را بیان می‌کند. ماده ۷۲۶ یکی از مصداق‌های قانونی تبصره ۲ ماده ۴۳ است و بنابراین باید که آن را در چارچوب این تبصره به محک تحلیل گذاشت.

ایراد تنافی تعزیر با اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌ها که با تقریر تعزیرات به عنوان یکی از مجازات‌های مندرج در قوانین مجازات اسلامی سال‌های ۱۳۶۱ و ۱۳۷۰ ایجاد شده بود، سرانجام قانونگذار را واداشت تا با تصویب قوانین تعزیرات ۱۳۶۲ و مجازات اسلامی ۱۳۷۵، تا اندازه‌ای به رفع این ایراد بپردازد.

همانطور که بیان نمودیم، در قانون جدید ابهام مجازات معاون جرایم تعزیری تا حدودی برطرف شده است. با این وجود مسأله اساسی ما نیز همان تحولاتی است که باعث بازتر شدن مسأله مجازات معاون در جرم تعزیری در قانون مصوب ۱۳۹۲ و فقه امامیه است.

با این مقدمه در نوشتار حاضر برآنیم که احکام معاونت در جرایم تعزیری را در منابع فقهی و قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ مورد کنکاش قرار داده و به بحث و بررسی پیرامون توابع آن بپردازیم.

avabook.com

فصل اول

مفاهیم، محدوده موضوعی و توابع معاونت در جرم

avabook.com

۱- تعزیر، مفهوم محدوده و جایگاه

در ابتدای سخن، به بررسی مفاهیم و جایگاه تعزیر و معاونت در منابع فقهی و حقوقی می‌پردازیم. تعزیر به معنی تأدیب آمده است و در حقوق کیفری ایران به دو دسته تعزیرات شرعی و تعزیرات حکومتی تقسیم می‌شود. اندازه تعزیر را گفته‌اند کمتر از میزان حد است. معاونت در جرم تعزیری نیز از مباشر و شریک جرم جداست. لذا، ابتدا به بررسی مفهوم تعزیر می‌پردازیم و سپس معاون در جرم را می‌شناسیم تا به مجازات آن در حقوق کیفری و فقه امامیه بپردازیم. بنابراین، در فصل نخست، مفهوم تعزیر و معاونت در جرم را در حقوق کیفری و از دیدگاه فقهای عظام امامیه، انواع تعزیر و جایگاه آن و همچنین، پیشینه معاونت در جرم را در حقوق کیفری بررسی می‌کنیم.

۱-۱- مفهوم تعزیر

برای بررسی جرایم تعزیری و علی‌الخصوص معاونت در جرایم تعزیری لازم است که مفهوم تعزیر را در حقوق کیفری و فقه امامیه بررسی نماییم و با این مفهوم که پیشینه عمیقی از لحاظ فقهی و قانونگذاری دارد، بیشتر آشنا شویم. در این گفتار، برای تبیین مفهوم تعزیر، به بیان مفهوم لغوی و اصطلاحی آن در کلام فقهاء و حقوق کیفری ایران می‌پردازیم.

۱-۱-۱- تعزیر در لغت

برای تعزیر، در لغت معانی متعددی ذکر شده است؛ از جمله «تعزیر» از ماده «عَزَرَ» به معنی ملامت و سرزنش می‌باشد و تعزیر به معنی ادب کردن و تأدیب است. اگر تازیانه زدن به مقدار کمتر از حد را تعزیر می‌گویند، به خاطر این است که نوعی تأدیب است. به علاوه، تعزیر به معنی منع و جلوگیری نیز آمده است. اگر تنبیه و مجازات بدنی را تعزیر می‌گویند، به خاطر این است که مجرم را از ارتکاب جرم باز می‌دارد.^۱

همچنین، واژه «تعزیر» در لغت به گفته فرهنگ نویسان در دو معنای متضاد به کار رفته است: «تأدیب و تعظیم».^۲ در جای دیگر آمده است: «تعزیر به مطلق توبیخ و سرزنش کردن، و نیز به هر گونه زدن اعم از شدید و ضعیف معنی شده است. عرف نیز، تعزیر را به هر کیفری اطلاق نموده

۱ ولیدی، محمد صالح، بایسته های حقوق جزای عمومی، انتشارات خورشید، تهران ۱۳۸۲، ص ۴۵۲

۲ جوهری، اسماعیل بن حماد، الصحاح، ج ۲، دارالعلم للملایین، بیروت، ۱۴۰۷ ه.ق، ص ۷۴۴

است. بنابراین، اگر قانونگذاری جزایی اسلام درباره آن نظر ویژه ای داشته، و آن را در معنایی به جز معنی لغوی آن به کار برده باشد، بایستی این اصطلاح تازه و معنی جدید را به آگاهی ما می‌رسانده و بیان می‌کرده است. در حالی که چنین بیانی از سوی قانون گذاری جزایی اسلام به ما نرسیده و در نتیجه به دست آوردیم که همان معنی لغوی تعزیر، منظور شارع مقدس است و معنی مختصری وجود ندارد.^۱

گروهی از لغویین نیز، یکی از معانی تعزیر را ضرب کمتر از حد دانسته‌اند و معلوم است که این معنی را از شرع و فقه اسلام گرفته‌اند، زیرا اصطلاح حد، و ضرب پایین تر از حد چیزهایی است که پیش از ظهور شرع، سابقه نداشته و ما به وسیله شرع بر آنها آگاهی یافته‌ایم.^۲ به این بیان، «تعزیر» یعنی کیفری که در شرع از حیث مقدار مشخص نیست و در مقابل حد است و در فقه بر کیفری اطلاق می‌شود که برخلاف حد، شارع مقدس اندازه‌ای برای آن تعیین نکرده است.^۳ در مسالک الافهام نیز در تعریف تعزیر چنین آمده است: «تعزیرات در لغت به معنای ادب کردن و در اصطلاح شرع عبارت از عقوبتی است که در غالب موارد در اصل شرع برای آن اندازه‌ای معین نگردیده است»^۴.

به طور خلاصه تعزیر در معانی ذیل آمده است:

تعظیم و احترام،^۵ یاری کردن،^۶ تأدیب،^۷ نکوهش،^۸ ضرب کمتر از حد،^۹ ضرب شدید.^{۱۰}

۱ فیض، علی‌رضا، مقارنه و تطبیق در حقوق جزای عمومی اسلام، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی،

تهران ۱۳۸۵، ص ۵۴۴

۲ همان منبع، یانوس.

۳ نجفی، محمدحسن، جواهر الکلام ج ۴۱، دارالکتب الاسلامیه، تهران ۱۳۶۸، ص ۲۵۴.

۴ عاملی، زین الدین علی (شهید ثانی)، مسالک الافهام ج ۱۴، موسسه المعارف الاسلامیه، ۱۴۱۹ه.ق، ص ۳۲۵.

۵ حماد الجوهری، اسماعیل، الصحاح (تاج اللغة و صحاح العربیه) ج ۲، تحقیق از: احمد عبدالغفور عطّار، مصر حسن شربتی، ص ۷۴۴

۶ احمد بن فارس، معجم مقایس الغه، ج ۴، تحقیق از: عبدالسلام محمدهارون، مکتب الاعلام الاسلامی، ۱۴۰۴ه.ق، ص ۳۱۱

۷ ابن منظور، جمال الدین مکرم الانصاری، لسان العرب، ج ۹، دارالاحیاء التراث العربی، بیروت، ص ۱۸۵

۸ الحسینی الزبیدی، محمد، تاج العروس، ج ۱۶، تحقیق از: حسین نصار، دارالهدایه، ص ۲۰

۹ الزادی الطرابلسی، طاهر، تربیت القاموس المحيط، ج ۳، الاستقامه بالقاهره، قاهره، ۱۹۵۹م، ص ۱۸۶

۱۰ الحسینی الزبیدی، همان منبع، ص ۲۱